

JIŘÍ HORÁK
Kniha
o staré
Praze

JAROSLAVA JISKROVÁ - MÁJ
DOKOŘÁN



© Jiří Horák – heiress, 1989, 1998, 2005, 2008, 2010
Illustration © Michal Brix, 2005

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Vydala v roce 2010 nakladatelství Jaroslava Jiskrová – Máj,
Štichova 580/25, 149 00 Praha 4, j.jiskrova@volny.cz
jako svou 35. publikaci (1. elektronickou)
a nakladatelství Dokořán, s. r. o.,
Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz,
www.dokoran.cz
jako svou 381. publikaci (3. elektronickou).

Páté vydání, elektronické první.
Odborná revize PhDr. Josef Tomeš
a PhDr. Vladislav Dudák.
Ilustrace Michal Brix.
Typografie a sazba Miloš Jirsa a David Greguš.
Redakce Jaroslava Jiskrová.

ISBN 978-80-7363-323-3 (Dokořán)
ISBN 978-80-86643-33-5 (Máj)

Obsah

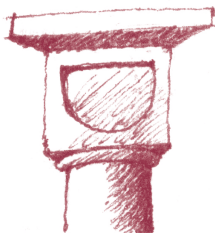
- O JEDNOM STROMĚ NA MALÉ STRANĚ
- O ZLOMENÉM KVĚTU RYTÍŘSTVA ČESKÉHO
- O BISKUPSKÉM DVOŘE
- O SBÍRCE OSTATKŮ OTCE VLASTI
- O KAZIMÍROVI A KRISTÝNĚ
- O LOUPEŽIVÉM RYTÍŘI A JEHO DRUŽINĚ
- O ČESKÉM KRÁLI HOLCI
- O DVOU APOTÉKÁŘÍCH
- O HOUSLÍCH DALIBORA Z KOZOJED
- O PRVNÍ SOŠE NA KARLOVĚ MOSTĚ
- O SOUKROMÉ VÁLCE
- O PRAŽCE A JINÝCH KUSECH
- O POUSTEVNÍKOVÍ Z BOUBÍNA
- O PRAŽSKÝCH ZVONECH
- O MĚSTSKÝCH RYCHTÁŘÍCH
- O KRVAVÉM SNĚMU
- O ČESKÝCH CIKÁNECH
- O ČERNÉM TULIPÁNU
- O ZPÍVAJÍCÍ FONTÁNĚ
- O ŽEBRÁCÍCH A LEŽÁCÍCH
- O ELIXÍRU ŽIVOTA
- O CÍSAŘSKÉM MLÝNĚ
- O STUDENTSKÝCH BEÁNIÍCH
- O DVANÁCTÉM APOŠTOLOVI
- O POSLEDNÍM PRAŽSKÉM CECHU
- O TŘECH CÍSAŘOVÝCH KOMORNÍCÍCH
- O VPÁDU PASOVSKÝCH
- O LVÍM DVOŘE
- O ZIMNÍM KRÁLI
- O ZLATÉM MEČI A KALICHU
- O JEDNOM VĚZNI Z BÍLÉ VĚŽE
- O STAROMĚSTSKÉM PÍSAŘI
- O SMÍCHOVĚ ZA OVES
- O VÍŘE PRAVÉ A VYNUCENÉ
- O JEDENÁCTI HLAVÁCH ČESKÝCH PÁNŮ

O ZBABĚLCÍCH OD LÜTZENU
O CÍSAŘSKÉM DŮSTOJNÍKOVÍ
O DOMEČKU NA KARLOVĚ MOSTĚ
O POKLADU POBĚLOHORSKÉHO EMIGRANTA
O ZKOUŠCE LÉKU PROTI OTRAVĚ
O ŽHÁŘÍCH VE FRANCOUZSKÝCH SLUŽBÁCH
O GALEJNÍKOVÍ V TURECKÉM ZAJETÍ
O LORETÁNSKÉ ZVONKOHŘE
O ARMÉNSKÉM KAVÁRNÍKOVÍ
O POSLEDNÍ MOROVÉ RÁNĚ
O VYŠEHRADSKÝCH HRADBÁCH
O DRAGONOVI ŠESTÉHO PLUKU
O ROKOKOVÉM TAŠKÁŘI
O ČTYŘECH NEŠŤASTNÝCH JOZÍFCÍCH
O STAROPRAŽSKÉM SLAMNÍKU
O BĚŽECKÉM ZÁVODĚ LAUFRŮ
O ŠPITÁLSKÉM POLI
O ČERTOVĚ SLOUPU
O POBOŘENÍ A OPRAVĚ KARLOVA MOSTU
O KRÁSNÉ KANÁLCE
O PRAŽSKÉM JEZULÁTKU
O PRVNÍM LETU NAD PRAHOU
O STUDENTSKÉ REBELII
O AKADEMICKÉ PŘÍSAZE
O PRACHNEROVĚ TEREZCE
O STAROPRAŽSKÉM HECU
O ZRANĚNÉM SYNOVI
O FRANCOUZSKÉM KRÁLI
O KORUNOVAČNÍCH SVATBÁCH
O ZLATÉ ULIČCE
O PAPIROVÉ PRAZE
O ČESKÝCH BÁLECH
O DRUHÉM PRAŽSKÉM MOSTĚ
O MOSTNÍ LÍPĚ
O KORUNOVAČNÍCH KLENOTECH
O ZLATÉ BULE
O VLAKU NA KARLOVĚ MOSTĚ
O SEDMI ČERTECH

O ZLOMENÉ ŠAVLI
O POSLEDNÍM SOUBOJI
O RÁČKOVI Z MALOSTRANSKÉ STUDNY
O STAROČESKÉM KUCHARSTVÍ
O STŘÍLENÍ PRAŽSKÉHO POLEDNE
O PETŘÍNSKÉ ROZHLEDNĚ
O RIGOLETTU Z TOSKÁNY
O PANORAMATU BITVY U LIPAN
O KATOVSKÉM ŘEMESLE
O POVÝŠENÍ BŘEVNOVA NA MĚSTO
O INDIÁNU ČERWUIŠOVI
O PRVNÍCH ČTYŘECH AUTOBUSECH
O LETADLECH NAD PRAHOU
O PIVNÍM KRÁLI
O LETNÉM POLI
O ŠEVCI Z KAMPY
O STŘÍBRNÉM ÚHOŘI
O NEŽÁDOUCÍM HUDEBNÍM SKLADATELI
O ŠESTI GOBELÍNECH
O STAROMĚSTSKÉM ORLOJI
O LANOVÉ DRÁZE
O APOŠTOLECH STAROMĚSTSKÉHO ORLOJE

Seznam ilustrací

O autorovi



JIŘÍ HORÁK

Kniha
o staré
Praze

JAROSLAVA JISKROVÁ – MÁJ

DOKOŘÁN 2010



O JEDNOM STROMĚ NA MALÉ STRANĚ

Na přelomu prvního tisíciletí začala narůstat moc největších feudálních panovníků natolik, že nakonec ohrožovala i mocenské postavení samotné církve. Tehdejší papež Urban II. se proto rozhodl obrátit pozornost křesťanské Evropy jiným směrem a vyhlásil v roce 1095 válečné tažení do Svaté země. Tím byl dán oficiální podnět k pověstným křížovým výpravám za osvobození Jeruzaléma, a především Kristova hrobu, z moci seldžuckých Turků. Účastníkům chystané výpravy z řad poddaných byla přislíbena svoboda a půda, feudálům válečná kořist a severoitalským městům monopol na obchod s Východem.

První tažení, které trvalo čtyři roky, bylo v roce 1099 úspěšně zakončeno dobytím Jeruzaléma, vytvořením čtyř křížáckých států na území dnešní Sýrie, Libanonu a Izraele a také postupným založením několika rytířských řádů církve bojující. Seldžučtí Turci se ovšem v následujících desetiletích snažili získat ztracený Jeruzalém zpět a byli ve svém válečném úsilí mimořádně vytrvalí. A tak přesně po padesáti letech vyhlásil opat francouzských cisterciáků Bernard z Clairvaux druhou křuciátu, na kterou se tentokrát vypravily nejdůležitější osobnosti celé tehdejší Evropy, mezi nimiž nechyběl ani francouzský král Ludvík VII. s manželkou Eleonorou a římskoněmecký císař Konrád III. V jeho družině se zúčastnil výpravy do Svaté země také budoucí český král kníže Vladislav se svým bratrem Jindřichem a knížetem Spytihněvem.

Druhá křížová výprava z let 1147 až 1149 však skončila naprostým nezdarem. Z Vladislavova doprovodu kromě mnoha našich bezejmenných krajanů padl v bojích před Jeruzalémem i knížecí maršálek Jurik, a kancléř Bartoloměj dokonce upadl do mohamedánského zajetí, aniž se později kdokoliv vůbec něco dozvěděl o jeho dalším osudu. Budoucí český král byl za svého pobytu ve Svaté zemi hostem řádu maltézských rytířů, kteří se tehdy ještě nazývali svým původním jménem johanité, v bezpečí jejich pevnosti Crac des Chevaliers poblíž Edessy. Při zpáteční cestě z této křížácké výpravy se kníže Vladislav plavil po Černém moři a oklikou přes Kyjev a Krakov se vrátil opět do Prahy.

O deset let později se kníže Vladislav zúčastnil se svým vojskem na straně římskoněmeckého císaře válečné výpravy proti severoitalským městům a po dobytí Milána v roce 1158 získal za tuto účinnou vojenskou pomoc od císaře Fridricha I. Barbarossy pro sebe i pro své potomky dědičný titul českého krále. Předtím, když

se stal v roce 1140 po Soběslavovi českým knížetem, založil Vladislav společně s olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem na Strahově premonstrátský klášter, u něhož si později dal vystavět malý královský palác, kde hodlal strávit stáří. Nyní, jako první český dědičný král, si vděčně vzpomněl na někdejší pohostinství i chvályhodné poslání maltézských rytířů v daleké Svaté zemi a společně se svým novým kancléřem Gervasíem a jeho vnukem Martinem věnoval v roce 1169 tomuto řádu různé statky na severu Čech a také rozsáhlý pozemek na Menším Městě pražském poblíž Vltavy i s řečištěm „od spodního ostrova až k mostu“ pro stavbu špitálu, kostela a kláštera.



O jednom stromě na Malé Straně

Tím spodním ostrovem byl na královské darovací listině míněn severní konec dnešního Střeleckého ostrova, řečištěm potok, nesoucí později název Čertovka, a mostem pak předchůdce dnešního Karlova mostu, nazývaný Juditin podle manželky Vladislava II., pod jejímž přímým dohledem a patronací vznikl již od roku 1158 na místě bývalého dřevěného mostu strženého povodní. Jeho výstavba, po vzoru kamenného mostu v Řezně, trvala plných čtrnáct let až do roku 1172 a budoucí maltézský klášter byl založen záměrně právě u něho, neboť měl zřejmě za úkol také jeho ochranu.

A tak byla po Strahovském klášteře a Juditině mostě třetí nejvýznamnější stavbou za panování krále Vladislava II. výstavba tohoto prvního kláštera na území budoucí Malé Strany. Součástí maltézského panství byla i rozlehlá zahrada po obou stranách Čertovky, jejíž zbytky se zachovaly až do dnešní doby. Samozřejmě ne ve své původní podobě, ale stejným pozemkem a tím i stejným charakterem spojení středověkého města s řekou.

Maltézští rytíři si ze Svaté země přivezli do Čech a poprvé v Praze vysázeli u nás doposud neznámé jižní stromy – platany. A jak časem rostlo a vzkvétalo jejich malostranské panství, rostly a mohutněly po obou stranách prudkého a rybnatého potoka Čertovky také jejich platany. A i když právě Kampa byla nejčastěji zaplavovaným územím v celé tehdejší Praze, ani jarní povodně s ledovou vodou jižním stromům nijak neublížily. Jejich osud se naplnil, teprve když Praha vzplanula husitskými boji.

V květnu roku 1420 obsadilo mnohatisícové vojsko císaře Zikmunda celý levý břeh Vltavy od Strahova a Hradu přes Letenskou pláň a Bubny až do dnešních Holešovic. Matka měst se jednomyslně rozhodla pro boj na život a na smrt. Obránci Prahy tehdy museli narychlo pokácet všechny stromy na malostranském břehu, aby se v jejich skrytu a pod jejich ochranou nemohli křižáci přiblížit k mosteckým věžím a proniknout na Karlův most.

Křižáci si toto taktické opatření velice dobře uvědomovali, a proto se o předem ztracený přímý útok na most ani nepokusili. Raději s oddíly míšeňského vojska v čele přebrodili Vltavu daleko

za Prahou, až v místech dnešního Libeňského mostu, a k rozhodující bitvě pak došlo mimo pražské trojměstí, na hoře Vítkově.

Teprve za dlouhá desetiletí po opadnutí husitského hnutí se začalo panství maltézských rytířů opět pozvolna pozvedávat z troskek, ve které obrátili někdejší baštu nepřátel kalicha boží bojovníci za očistu církve. Postupně byla také obnovována bývalá klášterní zahrada a v ní vysazovány nové platany, které už mezitím u nás zdomácněly. Tak na obou březích Čertovky podruhé zakořenily stromy pocházející z Malé Asie a jihovýchodní Evropy, které každým rokem kromě širokých listů shazují také starou kůru.

Pouze jediný platan znovu být vysazen nemusel, neboť předchozí hromadné kácení stromů na Kampě v roce 1420 jako zázrakem přežil. Nestál totiž až na vltavském břehu jako ostatní platany, takže nemohl krýt postup Zikmundových křižáků k řece. Rostl o něco dále, až v nevelké zahradě paláce velkopřevora maltézského řádu. Tento platanus orientalis je nejmohutnějším a nejstarším platanem v celé současné Praze a jejím nejbližším okolí. Dnes se pod tímto svědkem dávných časů konají od jara do podzimu hojně navštěvované koncerty vážné hudby.

Od té doby byly Kampa, Menší Město pražské i ostatní části matky měst nejednou ohroženy ničivými povodněmi, požáry a válkami, ale žádná z těchto nespočetných pohrom a katastrof již nepostihla malostranské platany, které tam rostou dodnes. A mezi nimi pouze jeden jediný, který pamatuje maltézské rytíře ještě v dobách, kdy sami neměli o nějakém ostrově Maltě uprostřed Středozemního moře ani potuchy.

O ZLOMENÉM KVĚTU RYTÍŘSTVA ČESKÉHO

Zelezný a zlatý král Přemysl II. Otakar založil v roce 1262 poblíž Krumlova cisterciácký klášter Zlatou Korunu, v roce 1264 povýšil Budějovice na královské město a po objevení rudných žil na východ od Lužnice světil těžbu jihlavským kverkům.

Příslušníci mocného rodu pánů z Růže, kteří vlastnili celé jižní a jihovýchodní Čechy i s oblastmi za dnešními hranicemi až k břehům Dunaje a další území na Moravě a Opavsku, se po tomto třetím zásahu krále do jejich svrchovaného panství začali vytrácet z královské družiny, opouštěli dvorské i zemské úřady, a když se stal v březnu roku 1274 jejich jižní soused Rudolf I. Habsburský římskoněmeckým králem, sešli se všichni Vítkovci na Rožmberku k zásadní rodové poradě.

Není známo, na čem se tam usnesli, ale v roce 1276 nejen dobyli zpět do svého poddanství vše, co z něho král vyčlenil, ale, jak píše pražský kronikář, zároveň „s ohromnou pomocí vojenskou ze zlého úmyslu od krále odpadli“. V době vyvrcholení bojů Rudolfa Habsburského o alpské země, které získal v roce 1251 osmnáctiletý Přemysl sňatkem s padesátiletou Markétou Babenberskou, znamenalo náhlé vojenské oslabení pro českého krále těžkou porážku, takže se musel těchto zemí vzdát a svoje vlastní korunní země přijmout potupně na kolenou v léno.

V čele odbojné šlechty proti králi tehdy stál syn jihočeského velmože a zakladatele Krumlova pana Budivoje z Růže, ani ne pětadvacetiletý Závíš. Mladý Vítkovec užíval po celý život příjmení podle hradu Falkenštejna nad říčkou Rann v Bavorsku, „kterézto zboží“ jeho otec vyženil a kde se Závíš paní Perchtě také narodil. Český král se však z potupné porážky velice brzy vzpamatoval a začal se vypořádávat s domácím odbojem tak rázně, že jeho vůdce Závíš musel nakonec v lednu roku 1278 utéci z Čech pod ochranu Rudolfa Habsburského.

Oba dva, Závíš a král, se pak setkali o půl roku později na Moravském poli u Suchých Krut. Závíš tam přijel se svými bratry v Rudolfově vojsku a 25. srpna, den před osudnou bitvou, nabídl králi, že bude bojovat na jeho straně, když mu odpustí. Král však podle Dalimilovy kroniky nabízenou pomoc odmítl slovy: „Než bych to chtěl učiniti, raději chci zabit býti.“ A tak se i stalo.

Pětačtyřicetiletý Přemysl Otakar po sobě zanechal kromě druhé manželky, krásné královny Kunhuty, která byla vnučkou

uherského Bély IV. a Marie Řecké a dcerou haličského knížete Rostislava, také tři děti, ale pouze Václav II. byl jeho jediným legitimním potomkem s Kunhutou. Nad nezletilým dědicem trůnu i nad Čechami převzal poručnictví jeho strýc, braniborský markrabě Ota V. Zprvu držel sedmiletého Václava i s královnou na Bezdězu, ale když se v dubnu roku 1279 odtud podařilo Kunhutě uprchnout na svůj hrad v Hradci u Opavy, odvezl strýc chlapce do Braniborska, kde se na hradech v Berlíně a Špandavě stal český králevic jeho zajatcem a rukojmím. Vláda Braniborů v Čechách byla dobou „boje všech proti všem“ a způsobila úplný rozvrat země, který v roce 1281 dovršila katastrofální neúroda, po níž následoval hladomor, jaký neměl v naší historii obdoby.

Vítkovci samozřejmě hned po bitvě na Moravském poli došli podruhé zpět do svého poddanství Budějovice a Závíš se na počátku roku 1281 objevil u královny Kunhuty jako purkrabí jejího hradu. Tehdy se vytvořila kolem pražského biskupa Tobiáše z Benešova a pana Purkrata z Janovic skupina předních šlechticů, která začala vyjednávat s Otou Braniborským i Rudolfem Habsburským o navrácení Václava II. zpátky do Čech. Rudolf Habsburský s tím rád souhlasil, neboť už v roce 1279 prozíravě zasnoubil budoucího českého krále se svou stejně starou dcerou Gutou, takže společně dosáhli, že se Václav II. vrátil 24. května roku 1283 z Braniborska zpět do Prahy.

Šlechta, která usilovala o Václavův návrat, měla obsazeny všechny významné dvorské a zemské úřady. Králevic však k sobě ihned povolal matku a s Kunhutou se na Pražském hradě objevil i Závíš jako nejvyšší hofmistr. V té době již měl s Kunhutou nemanželského syna, což byl u vdovy po králi neslýchaný poklesek. Dvanáctiletý Václav však byl natolik pod vlivem své matky, že se ve všem řídil radami a pokyny Závíše, který se tak stal skutečným vládcem země. Vítkovci také během necelého roku zcela ovládli dvůr a obsadili všechny rozhodující úřady. V roce 1285 pak došlo v Chebu ke sňatku Václava s Gutou Habsburskou a v květnu se rovněž oženil Závíš s Kunhutou. Ale krásná Kunhuta náhle

9. září zemřela a Závíš začal postupně ztrácet na Václava svůj někdejší vliv. Když o dva roky později přijela Guta natrvalo do Čech, opustil Závíš královský dvůr docela.

Jeho zájem již patřil nejmladší sestře uherského krále Ladislava IV. Alžbětě. Protože však mladá dáma přespříliš hřešila, zavřel ji bratr do kláštera. Když potom požádal Závíš o její ruku, Ladislav souhlasil, ale církev ne. Alžběta totiž mezitím složila řeholní slib, takže už byla řádnou jeptiškou. Nato vzal Ladislav ženský klášter útokem, „dobył“ z něho svou sestru násilím, ale ponechal jí svobodu v rozhodnutí. Jak Závíš jeptišku okouznil, prozrazuje skutečnost, že na jaře roku 1288 oslavili na budínském hradě svatbu a už v létě porodila Alžběta na Závíšově zámku Svojanově syna. Závíš pozval na jeho křtiny do Břeclavi také krále Václava. Ten souhlasil, ale přál si, aby ho Závíš do Břeclavi sám doprovodil.

Když se Závíš dostavil počátkem června na Pražský hrad, byl králem sice normálně přijat, ale při odchodu byl v předpokoji prohlášen za vězně, přemožen v souboji s devíti rytíři a vsazen hradčanským purkrabím panem Zbyslavem Zajícem z Třebouně do Bílé věže. Vládnoucí šlechta se chtěla zbavit všech Vítkovců u dvora, a tak kráľi namluvila, že Závíš baží nejenom po jeho koruně, ale i po jeho životě. Sedmnáctiletý Václav ovšem věděl, čeho se dopouští, neboť předem přislíbil, že za odpuštění svého činu zbuduje na Zbraslavi velkolepý klášter s bohatými nadacemi.

Všichni Vítkovci okamžitě po Závíšově zatčení povstali proti kráľi, český trůn nabídli vratislavskému knížeti Jindřichovi IV. a počítali i s pomocí uherského krále Ladislava. Brzká smrt obou vladařů Václava zřejmě zachránila, ale Závíš požadoval za vydání královských měst, hradů a šperků po Kunhutě padesát tisíc hřiven odstupného. Na radu Rudolfa Habsburského však Závíš sám posloužil ke zdolání odboje svého rodu. Králův nevlastní bratr Mikuláš Opavský totiž vodil spoutaného Závíše v čele královského vojska před hrady a města obsazené Vítkovci a hrozil, že Závíše popraví. Teprve na Hluboké dosud účinná

hrozba selhala. Závišův mladší bratr Vítek se odmítl vzdát, a Záviš byl 24. srpna roku 1290 na „pokutní louce“ před Hlubokou stát mečem.

Dějiny ovšem netvoří jen dávné události, ale také jejich různé výklady. Proto jedni vidí v Závišovi bezohledného ctižádostivce toužícího po moci, zatímco druzí jej velebí jako pravý květ rytířstva českého. Podle Palackého byl Záviš na Hradě vsazen „do vězení hlubokého a na způsob džbánu vystavěného“. Čtverhranná Bílá věž z bělohorské opuky však tehdy stála mezi dnešním druhým a třetím nádvořím a sloužila v přízemí jako hlavní západní brána, takže Záviš musel být vězněn v patře, a ne v podzemí. Nebyla to ani „vazba ukrutná“, neboť Záviš, výborný zpěvák, tam s loutnou „mnoho dobrých písní skládal“, a vlastenci devatenáctého století mu dokonce přisuzovali autorství některých písní Rukopisu královédvorského. Podobně Závišovu popravu „prknem“ vysvětlil Josef Svátek tak, že si kronikář Pulkava spletl zapomenuté staročeské „plkno“ (meč) s prknem a tím vznikla představa jakési „dřevěné české gilotiny“. Pulkava však psal svoji kroniku až za krále Karla IV. v roce 1374, kdy se skutečně v západních zemích popravovalo přiosťřeným prknem, což byla potupná smrt pro muže odsouzené za znásilnění. Pulkava to věděl a chtěl tak Záviše deklasovat jako násilníka a královnu Kunhutu naopak rehabilitovat jako jeho oběť.

O BISKUPSKÉM DVOŘE

Odklon Přemyslovců od cyrilometodějské liturgie, zavádění latinských bohoslužeb a trvalé upevňování vlivu římské církve v Čechách vyvrcholilo za vlády knížete Boleslava II. Pobožného v roce 973 založením pražského biskupství. Sídlo biskupa bylo zpočátku umístěno přímo na Hradě v sousedství kostela sv. Víta, ale již po roce 1182 se církevní hodnostáři přestěhovali z Pražského hradu do vlastní rezidence na Malé Straně. Biskup-

ský dvůr se nacházel v prostoru, který dnes ohraničují ulice Mostecká, Josefská a Dražického náměstí.

Malostranské sídlo pražských biskupů se stalo v roce 1248 hlavním stanem králevice Přemysla II. Otakara v boji proti vlastnímu otci králi Václavu I. o podíl na královské moci. Teprve po zběhnutí nejsilnějšího Přemyslova spojence biskupa Mikuláše z Újezda s veškerým duchovenstvem na stranu krále byl patnáctiletý králevic z biskupského dvora vypuzen a palác byl královským vojskem vypálen. Proto se 16. srpna roku 1249 také slavnost, na níž se odbojný syn veřejně králi podrobil, musela konat v Anežském klášteře Na Františku. Přemysl byl potom za trest uvězněn na Přimdě a oba původci spiknutí, páni Ctibor a Jaroš, byli v roce 1250 na Petříně popraveni.

Když dával král Václav v roce 1253 malostranské předmostí Juditina mostu opevnit novými zdmi, valy a baštami, nechal do mostecké věže zasadit reliéf zpodobňující Přemyslovo pokoření. Jeho umístění v těsném sousedství biskupského dvora mělo zjevně provždy církevním hodnostářům připomínat, komu patří veškerá moc v zemi. Zachované torzo tohoto reliéfu je dodnes možné vidět v prvním patře Juditiny mostecké věže.

V roce 1307 přiměla náhlá smrt Rudolfa Habsburského zvaného Kaše, který obsadil nakrátko český trůn po zavraždění posledního Přemyslovce krále Václava III., české stavy národní i rakouské strany ke společné poradě, na níž by se sjednotily na novém kandidátovi na uvolněný český trůn. Obě strany se sešly ve velké síni biskupského paláce a na shromáždění byla pod záštitou pražského biskupa Jana IV. z Dražic přítomna i patnáctiletá Eliška Přemyslovna, budoucí manželka krále Jana Lucemburského a matka Karla IV. Nejvyššího zemského maršálka Tobiáše z Bechyně tehdy právě velmi zle sužovala dna, takže musel při celém jednání ležet v poduškách.

Větší, národní část šlechty a pražského patriciátu navrhovala za nového českého krále Jindřicha Korutanského a menší část, představovaná právě zemským maršálkem Tobiášem a vlivným staroměstským měšťanem Olbramem, prosazovala Habsburky.

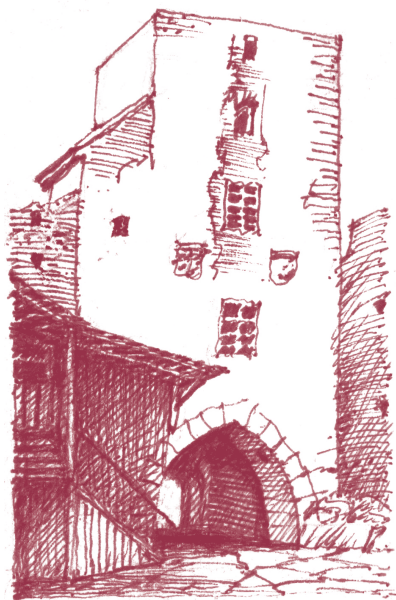
Podle nich měl všechna práva na českou korunu mladší bratr zemřelého Rudolfa Habsburského Bedřich Sličný a Eliška Přemyslovna se měla stát jeho manželkou.

Neústupnost obou stran a prudká výměna názorů dosáhla vrcholu. Přední mluvčí národní strany pan Oldřich z Lichtenburka rozčileně namítal, proč chtějí dosadit na český trůn natrvalo cizince, a navíc Habsburky, úhlavní nepřátele právě vymřelých Přemyslovců. Zemský maršálek Tobiáš z Bechyně na to posměšně odpověděl, že když chtějí mít stoupenci národní strany za každou cenu domácího, českého krále, aby si zašli do Stadic jako kdysi za kněžny Libuše, tam snad ještě najdou nějakého sedláka, vzdáleného příbuzného Přemyslovců, a toho si pak mohou posadit na trůn. Jeho urážlivá slova pana Oldřicha tak rozhněvala, že se vrhl na ležícího zemského maršálka a mečem ho na místě probodl.

V síni paláce mezi shromážděnými nastal okamžitě zmatek a povyk, mnozí další přítomní se chopili zbraní a v nastalé potyčce došlo ke krveprolití na obou stranách. Pan Hynek Krušina

z Lichtenburka zabil Tobiášova synovce a všeobecná vřava se přenesla ze síně ven a z biskupského dvora do malostranských ulic, kde vzplanuly krvavé pouliční boje. Ctihodnému měšťanovi rakouské strany Olbramovi se sice podařilo utéci, ale Mikulášem Tausendmarkem byl zabit ještě třetí přívrženec rakouské strany, měšťan Hildmar Fridingr. Teprve na novém shromáždění, konaném opět ve velké síni biskupského dvora 15. srpna roku 1307, se všichni přítomní sjednotili na volbě Jindřicha Korutanského.

O několik let později biskupský dvůr nadlouho osířel, neboť ztratil svého pána. Biskup Jan IV. z Dražic vyhnal z Prahy německé žebravé mnichy



O biskupském dvoře

a se svými ozbrojenci přepadl klášter dominikánských inkvizitorů v místech dnešního Klementina. Jejich oběti, odsouzené za údajné kacířství k upálení, osvobodil a propustil. Oba mnišské řády si na biskupa stěžovaly a papež za to Jana z Dražic z biskupského stolce sesadil. Církevní velmož se odebral do Avignonu a teprve po jedenáctiletém pobytu u papežského dvora se vrátil očištěn opět jako biskup do svého malostranského sídla.

Tehdy také, počínaje rokem 1329, nastal největší rozkvět biskupského dvora, jehož pozemek sahal až ke klášteru sv. Tomáše, kudy dnes probíhá Letenská ulice, a zahrnoval prostor směrem k Vltavě, včetně dnešních Vojanových sadů, až k dnešní ulici U lužického semináře. Namísto dřevěného oplocení byl celý dvůr nově obehnan pevnou kamennou zdí s příkopy, takže získal charakter středověké opevněné tvrze. Nad vjezdovou bránou vyrostla mohutná hranolová věž a z kamene byly zbudovány všechny vnitřní stavby. V domácí bohatě vyzdobené kapli sv. Antonína se skvěla galerie portrétů všech dosavadních pražských biskupů, na stěnách refektáře pokrytých malbami byly zemské a knížecí znaky a latinské citáty z Písma. Podobně pokrývaly stěny vlastní biskupovy síně obrazy apoštolů, proroků a světců s jejich výroky, vše po vzoru papežského sídla v Avignonu.

Třicátého dubna roku 1344 papež Kliment VI. povýšením pražského biskupství na arcibiskupství vymanil následovníky Jana z Dražic z podřízenosti mohučského metropolitě. Malostranskému arcibiskupskému dvoru pak podléhala biskupství v Olomouci a v Litomyšli a s jeho významem vzrostl i jeho přepych a bohatství. Po založení Karlovy univerzity se v arcibiskupském dvoře konala již v roce 1349 první promoce a až do roku 1366 také většina jejích slavnostních aktů. Ale především se tam odbývaly veškeré duchovní soudy, kněžské synody a všechna důležitá církevní řízení. Za arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě tam byla 7. července roku 1370 v přítomnosti císaře Karla IV., jeho syna Václava a mnoha knížat vysvěcena nová domácí kaple Božího umučení. Tehdy už byly nově vybudované kamenné stavby dvora spojeny v jeden celek s mostní věží a přebývalo tam velké množství kněží,

bohoslovců, služebnictva a podomků. 16. července roku 1410 dal na dvoře tohoto paláce arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka před shromážděnými preláty za hlaholu zvonů a zpěvu Te Deum veřejně spálit kacířské Viklefovy knihy. O čtyři roky později, 26. srpna roku 1414, přibil mistr Jan Hus na vrata paláce veřejně prohlášení, že je ochotný obhájit svou při na kostnickém koncilu.

Hned na počátku husitských bouří 17. října roku 1419 obsadilo vojsko Čeňka z Vartenberka celý levý vltavský břeh, ale 4. listopadu je husité vytlačili z Malé Strany na Hrad. Přitom vzali útokem i sýpky s obilím, zásoby uzenin, sýrů, medu a vína v arcibiskupském dvoře. Teprve příští den, kdy panské vojsko proniklo zpět na Malou Stranu a zapálilo radnici i školu u Sv. Mikuláše, pomstili se husité vydrancováním a pobořením paláce. Ale celý arcibiskupský dvůr husité vyvrátili do základů až před střetnutím s křižáky krále Zikmunda 9. května roku 1420.

Později už nebyl malostranský arcibiskupský palác a dvůr nikdy obnoven. Zříceniny a zdivo si rozebrali kámen po kameni malostranští měšťané jako stavební materiál a pozemky byly postupně zastavěny až na část zahrady, dnešní Vojanovy sady, nejstarší dochovanou zahradu v Praze. Druhou zachovanou památkou na původní biskupský dvůr je ponurá středověká čtyřhranná věž, zbudovaná kdysi nad vjezdovou bránou dvora. Stísněně trčí po staletí do výše dvaceti metrů v zadní části dvorku za domem U tří zvonků čp. 47 v Mostecké ulici jako mlčenlivý svědek dávno zaslých časů. Nad jejím východním průčelím jsou v kameni vytesané tři vinné listy, znak posledního pražského biskupa Jana z Dražic.

O SBÍRCE OSTATKŮ OTCE VLASTI

Rozhodující vliv na formování charakterových vlastností, a zvláště na utváření životních názorů budoucího krále Karla IV., měl benediktinský opat Pierre de Rosières, pozdější papež Kliment VI., který královici v mladých letech vychovával. Svého

pedagogického úkolu se de Rosières zhostil nanejvýš úspěšně. Příští vladař byl skutečně po celý svůj činorodý život upřímně zbožný a jeho vztah k počátkům křesťanství a k veškeré církevní minulosti byl stejně oddaný jako zpozdilá vášeň jeho otce, krále Jana Lucemburského, pro nenávratně zaniklý svět rytířského života.

Není snad třeba zvláště připomínat, jak velice štedrý byl král Karel IV. k rozmanitým církevním institucím, jak neúměrně rozmnožil v Čechách, a především v Praze, veškerý duchovní stav a jaké mělo toto upřednostňování církve po jeho smrti neblahé následky pro celé království. Nejčastěji zahajovanými veřejnými stavbami za jeho panování bylo zakládání a výstavba kostelů, kaplí či klášterů, nejčastějším rozdělováním pozemských statků v zemi bylo udělování obročí a prebend nově vznikajícím církevním institucím, a proto také následující duchovní hnutí na území Čech mělo nutně za svůj prvotní cíl očistu církve a její návrat k biblickým ideálům.

Na svých častých evropských cestách Karel IV. horlivě sbíral pro nově založený Chrám sv. Víta na Pražském hradě i pro jiné pražské kostely nejrůznější relikvie (zejména ostatky svatých), liturgické předměty a další devocionálie. V jeho slavné sbírce se například ocitla stříbrná pozlacená ratolest, kterou přinesl Panně Marii anděl před smrtí, část Pilátova pláště, plínky a dřevo z betlémských jesliček, dva trny z Kristovy koruny, několik kousků prostěradla, do kterého byl po smrti zabalen, kus hole Mojžíšovy i Áronovy, dva hřeby z Noemovy archy anebo třeba mateřské mléko Panny Marie, neboť všude, kamkoliv přijel, vyhledával a sháněl další a další relikvie s dnes už těžko pochopitelnou horlivostí a neváhal za ně vydávat z královské pokladny závratné sumy peněz. A když dosavadní majitelé odolávali i sebelákavějším nabídkám, neštítal se Otec vlasti použít k jejich získání jakýchkoliv hrozeb, vydírání, a dokonce i násilí.

Veškeré získané ostatky a relikvie potom posílal anebo osobně přivázel do milované Prahy, kde byly pokaždé přijímány s největší možnou církevní pompou. Zpravidla byly nesený v čele slavnostního procesí přes celé město na Vyšehrad či na Hrad. V jeho čele kráčel osobně král a tehdejší pražský arcibiskup Arnošt z Par-

dubic, jako tomu bylo například koncem roku 1349, kdy byl přes Prahu na Hrad nesen drahocenný uherský dar k listopadové korunovací druhé manželky Karla IV. Anny Falcké za českou královnu, zbytek ubrusu, který měl být na stole při poslední večeři Páně.

Některé z těchto relikvií se pak stávaly vzácnými položkami svatovítského pokladu, i když mezi nimi byly předměty kuriózní povahy, jako třeba keř mořského korálu, jinými zase panovník podaroval různé pražské kláštery, chrámy a kostely. Tato jeho sběratelská vášň pro náboženské relikvie však nebyla pouhou zálibou prvního muže v říši, ale skutečnou sběratelskou mánií. Tak například ze své cesty do Bavor přivezl na Květnou neděli v roce 1350 skvělou kořist: velký kus dřeva z Kristova kříže, kopí, kterým byl ukřižovanému Kristu probodnut bok, kus houby, jeden hřeb z jeho kříže, korunu a meč svatého Karla, rameno svaté Anny a ještě mnoho jiných neméně vzácných předmětů.

Z cesty do Němec v roce 1354 zase poslal do Prahy třísku z domnělé berly sv. Petra, kterou dal potom zasadit do berly pražského arcibiskupa. Z dlouhodobé cesty do Itálie, během níž byl 5. dubna roku 1355 v Římě korunován papežem Inocencem VI. na římského císaře, si přivezl domů opět přemnohé ostatky, především tělo sv. Víta, uložené do té doby v Pavii, neboť v Praze byla dosud jen ramenní kost tohoto světce, a navíc ještě takové unikáty jako část kamenné desky z oltáře sv. Petra.

Domů se vrátil císař Karel IV. až v polovině srpna a papež Inocenc VI. zřídil na jeho žádost v Praze nový církevní svátek „Den svátostí“, určený na pátek po neděli Provodní, během kterého se lidu veřejně vystavovaly říšské klenoty a také všechny relikvie a ostatky svatých. Místem tohoto nového svátku se stal střed největšího novoměstského tržiště, Dobytčí trh, kde byla pro vzácné předměty vystavěna zvláštní dřevěná věž. Na místě této věže byla po smrti Otce vlasti v roce 1382 měšťanským bratrstvem se znamením obruče a kladiva vystavěna kaple Božího těla s věží na vystavování celé sbírky svatých ostatků. Kaple potom dělila rozsáhlé novoměstské tržiště na dvě poloviny. Směrem k radnici vznikl trh slanečků, na který mělo monopol město, takže zde

stálo i jeho centrální skladiště, „slanečková bouda“, jejíž poslední renesanční podoba byla definitivně zbořena až v roce 1863. Na druhé polovině náměstí, od kaple ke Slovanskému klášteru, se pak prodávaly sudy, bečky, štoudve, džbery, kádě, korbele, putny a další bednářské výrobky, které měly dříve tržiště na Starém Městě u Sv. Havla.



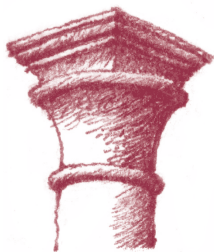
„Den svátostí“ na Dobytčím trhu byl spojený s několikadenním výročním trhem. Z nově zavedeného svátku se postupně vyvinula hojně navštěvovaná pout, na kterou přicházelo veliké množství poutníků. Už v roce 1369 zaplnilo náměstí přes sto tisíc lidí i ze vzdáleného venkova, přičemž se zbožným poutníkům udělovaly štědré odpustky. O autentičnosti a pravosti veřejně vystavované sbírky svatých ostatků tehdy samozřejmě nikdo nepochyboval a cenu každého z těchto posvátných předmětů nebylo možné vyvážit ani zlatem.

Avšak jedna taková starobylá relikvie vznikla nedaleko odtud i v tehdejší Praze. Bylo to Na Slovanech, v jediném pražském kostele se slovanskou liturgií a s klášterem slovanských benediktinů v Emauzích, kde nechal Karel IV. od roku 1356 zvláštní nadací deseti kop ročně z důchodu masných kramů opisovat hlaholským písmem nejstarší slovanské legendy. Jedna taková zlatem zdobe-

ná kniha se později dostala do Cařihradu a odtud k lotrinskému kardinálovi, který ji daroval katedrále ve francouzské Remeši. Později se stala památkou tím, že na ni konali budoucí panovníci Francie korunovační přísahu, aniž vůbec tušili, co tato kniha obsahuje, neboť z ní nedokázali přečíst ani jediné slovo.

Zchátralá kaple Božího těla, mistrovské dílo české gotiky, byla v roce 1791 zbořena a zachované kameny z ní, podobně jako náhrobky ze zbořené Betlémské kaple, byly použity jako stavební materiál na opravu povodní pobořeného Karlova mostu, kde posloužily jako obrubníky chodníků.

Hned na počátku své první cesty do Říma, na kterou se vydal Karel IV. 17. června roku 1354 v doprovodu tří set jezdců směrem na Norimberk, dorazila jeho výprava 14. října do Videmu, sídla aquilejského patriarchy, kterým byl tehdy králův nevlastní bratr Mikuláš. Od něho získal Otec vlasti vzácný zlomek rukopisu Evangelia sv. Marka, chovaný dosud v Cividale, který byl údajně pravým originálem, psaným přímo rukou sv. Marka, a Karel IV. jej poslal 31. října z Feltre po zvláštním poslu do Prahy arcibiskupu Arnoštu z Pardubic a pražské kapitule. Mnoho vody uběhlo od té doby ve Vltavě, než soukromý vychovatel čtyř synů hraběte Nostice, dosud zcela neznámý Josef Dobrovský, provedl důkladný lingvistický rozbor tohoto textu a napsal o něm odborné pojednání, které vydal v roce 1778 v Praze pod názvem: *Fragmentum Pragense Euangelii s. Marci, vulgo autographi*. Pojednání způsobilo senzaci, neboť pětadvacetiletý mladík v něm jednoznačně dokázal, že zachovaný zlomek rukopisu nemohl být napsán přímo apoštolem Markem, protože autor textu neuzivá staré řečtiny, ale latiny z devátého století.



O sbírce ostatků Otce vlasti